

УДК 343.542.1-053.2

Ірина Олександрівна Лесь,

*кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права
та порівняльного правознавства, заступник декана
факультету міжнародних відносин
Національного авіаційного університету (м. Київ)*

Характерні ознаки жертви дитячої порнографії

На сьогодні за оцінками зарубіжних експертів, дитяча порнографія за прибутком посідає у світі третє місце після торгівлі наркотиками та зброєю. За статистикою Генеральної прокуратури України на грудень 2017 року зареєстровано 282 випадки розбещення неповнолітніх, 50 випадків статевих зносин із особою, яка не досягла статевої зрілості тощо [1]. Звичайно, зазначені цифри не відображають реальних масштабів окресленої проблеми і свідчать лише про той факт, що ця категорія злочинів характеризується високим рівнем латентності. Тому вважаємо актуальним розглянути деякі кримінологічні особливості жертви дитячої порнографії.

У тлумачному словнику української мови під дефініцією «жертва» потрібно розуміти «того, хто загинув від нещасного випадку, від руки ворога та ін.» [2, с. 688]. Водночас у юридичній літературі це поняття розуміється дещо по-іншому. Поняття «потерпілий» і «жертва» ототожнюють, проте є деякі суттєві відмінності.

Як зазначають автори навчального посібника «Кримінологічна віктимологія», особу потерпілого можна розглядати лише в тому випадку, якщо людині внаслідок суб'єктивного бажання злочинця або суб'єктивної обстановки було завдано фізичного, морального або матеріального збитку від протиправної дії, незалежно від того, визнана вона у встановленому законом порядку потерпілою чи ні, і чи оцінює вона себе такою суб'єктивно [3, с. 37].

Відповідно до ст. 55 КПК України потерпілим може бути фізична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано моральної, фізичної або майнової шкоди, а також юридична особа, якій кримінальним правопорушенням завдано майнової шкоди [4]. Жертва, у свою чергу,

може і не бути учасником процесу, тому може й не визнаватися такою процесуально. Таким чином, можна зробити висновок, що поняття жертви в кримінології є ширшим за змістом, ніж потерпілого у кримінальному процесі.

Результати проведеного опитування працівників правоохоронних органів свідчать про те, що у 58,8 % випадків злочини, пов'язані із дитячою порнографією, вчиняються частіше до дітей жіночої статі, а 41,2 % – що діти однаково стають жертвами осіб жіночої статі, так і чоловічої статі. Це підтверджується і зарубіжними дослідженнями, які свідчать про те, що жертвами даного виду злочинів найчастіше є особи жіночої статі – 88,0 %. Особи чоловічої статі у загальній масі потерпілих становить 12,0 %. За іншими даними, наприклад, гарячої лінії «Дружній Рунет» у 53,0 % проаналізованих зображень з дитячою порнографією фігурують хлопчики [5, с. 15].

За віковою характеристикою переважають особи віком від 10 до 14 років (46,1 %) та від 7 до 10 років (26,5 %). Особи, віком від 14 до 16 років становлять 24,0 % та від 16 до 18 років – 3,4 %. Дослідження свідчать, що найбільш віктимними здебільшого є діти від 7 до 16 років, вони становлять 72,6 % загальної кількості дітей.

За результатами дослідження, спрямованого на визначення причин за яких діти найчастіше стають жертвами дитячої порнографії, встановлено, що 27,1% – діти, які мають певні фізіологічні особливості та не усвідомлюють всієї небезпеки маніпуляцій з ними; 42,4 % – діти є більш довірливими та не рішучими а ніж дорослі; 28,8 % – діти не обізнані у тих чи інших сферах (зокрема, сексуальній). Поряд із тим, серед рис характеру, якими найчастіше володіє жертва сексуального насилля: довірливість – 44,9 %, аморальність – 27,5 %, легковажність – 20,3 %, агресивність – 3 %.

Рівень освіти таких дітей характеризується наступними показниками: 41,4 % становлять учні загальноосвітніх шкіл, учні професійно-технічних училищ – 12 %, навчаються у технікумі чи інституті – 15,5 % жертв, працюють – 11,5 %, ніде не навчаються і не працюють – 19,6 %.

На час вчинення проти них злочину проживали з обома батьками – 73 % дітей, проживали з однією матір'ю або батьком – 18,3 %, були сиротами 8,7 % дітей.

Найбільш вразливу групу становлять особи, знайомство з якими відбулося на вулиці – 54,5 %, що свідчить про поширеність бездогляд-

ності та безпритульності. 28,8 % жертв знайшли свого злочинця через мережу Інтернет. У 12,2 % випадків злочини вчинялися стосовно дітей дружини від іншого шлюбу, і відповідно 15 % до дітей друзів та інших знайомих. У 3 % випадків даний вид злочину вчинявся відносно власних дітей. Так, за даними Мін'юсту США за 2018 рік, найчастіше насильником виступає близька для дитини людина: 38 % – батьки, 36 % – інші родичі чи друзі сім'ї [5, с. 9].

Отже, загалом можемо констатувати, що віктимність неповнолітніх жертв сексуального насильства, до якого ми умовно відносимо й дитячу порнографію, проявляється у нездатності своєчасно та правильно оцінити передкримінальну ситуацію, спрогнозувати її розвиток чи напращувати та реалізувати ефективні стратегії поведінки у ході взаємодії зі злочинцем і визначається взаємозв'язком вікового, особистісного, дізонтогенетичного та психопатологічного факторів [6, с. 525].

Список бібліографічних посилань

1. Пояснювальна записка до Проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту дітей від сексуального насильства)» // ЛігаЗакон : сайт. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/GH69M00A.html (дата звернення: 18.10.2019)
2. Новий тлумачний словник української мови : у 3 т. / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. Київ : Аконіт, 2015. Т. 2. 920 с.
3. Кримінологічна віктимологія : навч. посіб. / Є. М. Моїсєєв, О. М. Джужа, В. В. Василевич та ін. ; за заг. ред. О. М. Джужі. Київ : Атіка, 2006. 344 с.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012. № 4651-VI // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 18.10.2019).
5. Беспалов Е. И. Детская порнография: индустрия насилия. М. : Фонд «Дружественный Рунет», 2010. 134 с.
6. Детская психиатрия : учеб. / под. ред. Э. Г. Эйдемиллера. СПб. : Питер, 2005. 1120 с.

Одержано 01.11.2019